

טעמי המצות ודרשינן טעמא דקרא

רב דניאל שטיין

א. רש"י (במדבר י"ט, ב') - "זאת חקת התורה" - לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה, לפיכך כתב בה חקה, גזירה היא מלפני ואין לך רשות להרהר אחריה.

ב. במדבר רבה (פר' חקת י"ט, ה') - רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר ארבעה דברים יצר הרע משיב עליהן דכתיב בהן חקה אשת אח וכלאים ושעיר המשתלח ופרה אדומה אשת אח דכתיב (ויקרא יח) ערות אשת אחיך וגו' ובלא בנים יבמה יבא עליה וכו' וכלאים (דברים כב) לא תלבש שעטנז וסדין בציצית מותר וכו', שעיר המשתלח דכתיב (ויקרא טז) והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו והוא עצמו מכפר על האחרים וכו', פרה מנין דחנן כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף מטמאין בגדים והיא גופה מטהרת בגדים.

ג. גמ' ברכות (לג:) - האומר על קן צפור יגיעו רחמיך וכו' מאי טעמא, פליגי בה תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא, חד אמר מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית, וחד אמר מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים ואינן אלא גזרות. [פרש"י (שם) מדותיו - מצותיו, והוא לא לרחמים עשה אלא להטיל על ישראל חקי גזרותיו להודיע שהם עבדיו ושומרי מצותיו וגזרות חוקותיו, אף בדברים שיש לשטן ולנכרים להשיב עליהם, ולומר מה צורך במצוה זו].

ד. מדרש (פר' לך לך מ"ד, א') - רב אמר לא נתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות, וכי מה איכפת ליה להקב"ה למי ששוחט מן הצואר, או מי ששוחט מן העורף, הוי לא נתנו המצות אלא לצרף בהם את הבריות.

ה. גמ' מכות (כג:) - ר' חנניא בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר.

ו. טור (יו"ד סי' קפ"א) - הקפת הראש והשחתת הזקן גם באלו כתב הרמב"ם שאסרם הכתוב מפני שעושיין כן עובדי כוכבים ע"כ וזה אינו מפורש ואין אנו צריכים לבקש טעם למצות כי מצות מלך הם עלינו אף לא נדע טעמן.

ז. גמ' סנהדרין (כא:) - ואמר רבי יצחק מפני מה לא נתגלו טעמי תורה שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן נכשל בהן גדול העולם. כתיב לא ירבה לו נשים, אמר שלמה אני ארבה ולא אסור, וכתיב ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו, וכתיב לא ירבה לו סוסים, ואמר שלמה אני ארבה ולא אשיב וכתיב ותצא מרכבה ממצרים בשש וגו'.

ח. מדרש תנחומא (פר' חקת סי' כ"ד) - "ויקחו אליך" אמר ר' יוסי בר חנינא א"ל הקב"ה למשה, לך אני מגלה טעמו של פרה אבל לאחרים חקה.

ט. גמ' סנהדרין (כא.) - לא ירבה לו נשים אלא שמנה עשרה. רבי יהודה אומר מרבה הוא לו, ובלבד שלא יהו מסירות את לבו. רבי שמעון אומר אפילו אחת ומסירה את לבו הרי זה לא ישאנה, אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים דאפילו כאביגיל וכו', למימרא דרבי יהודה דריש טעמא דקרא, ורבי שמעון לא דריש טעמא דקרא, והא איפכא שמעינן להו, דתניא אלמנה בין שהיא עניה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה, שנאמר לא תחבל בגד אלמנה, דברי רבי יהודה, רבי שמעון אומר עשירה ממשכנין אותה, ענייה אין ממשכנין אותה וכו' מתוך שאתה ממשכנה אתה חייב להחזיר לה, ואתה משיאה שם רע בשכנותיה, אלמא רבי יהודה לא דריש טעמא דקרא, ורבי שמעון דריש טעמא דקרא, בעלמא רבי יהודה לא דריש טעמא דקרא, ושאני הכא דמפרש טעמא דקרא מה טעם לא ירבה לו נשים משום דלא יסור לבבו, ורבי שמעון אמר לך מכדי בעלמא דרשינן טעמא דקרא, אם כן לכתוב קרא לא ירבה לו נשים ולישתוק, ואנא אמינא מה טעם לא ירבה משום דלא יסור, לא יסור למה לי אפילו אחת ומסירה את לבו הרי זו לא ישאנה, אלא מה אני מקיים לא ירבה דאפילו כאביגיל.

י. גמ' קידושין (סח:) - נכרית מנלן, אמר קרא לא תתחתן במ. אשכחנא דלא תפסי בה קידושי, ולדה כמותה מנלן, א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי, דאמר קרא כי יסיר את בנך מאחרי, בנך הבא מישראלית קרוי בנך, ואין בנך הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנך אלא בנה וכו', ההוא בשבעה גוים כתיב, שאר אומות מנלן, א"ק כי יסיר את בנך, לרבות כל המסירים, הניחא לר"ש, דדריש טעמא דקרא, אלא לרבנן מ"ט וכו'.

יא. גמ' סוטה (ת.) - ת"ר אין משקין שתי סוטות כאחת כדי שלא יהא לבה גס בחבירתה, רבי יהודה אומר לא מן השם הוא זה, אלא אמר קרא אותה, לבדה. ות"ק, הכתיב אותה, ת"ק ר"ש היא, דדריש טעם דקרא, ומה טעם קאמר, מה טעם אותה לבדה, כדי שלא יהא לבה גס בחבירתה, מאי בינייהו, איכא בינייהו רותתה.

יב. תוס' גיטין (מט:) - לא פליגי אלא היכא דאיכא נפקותא כגון גבי חובל בגד אלמנה וגבי לא ירבה לו נשים.